
A, Á

Á

Aki á-t mond, bé-t is mondjon [mondjon bé-t is v. (annak) bé-t is kell mondanía]. ‘ha belefogtunk valamibe, folytassuk is, és viseljük tetteink következményeit’

ABBAN

Mi van abban, hogy(ha)... [ha...]? ‘egyértetés kifejezése: nincs abban semmi kivetnivaló, különös, ha...’

ÁBRA

(Mint) (azt) a mellékelt ábra mutatja. ‘a helyzet egyértelműségére utalva levont következtetés: (mint) ebből is kitűnik, látható’

Mi az ábra? BIZ. a) ‘köszönés találkozáskor’; b) ‘érdeklődés, tudakozódás általában a dolgok állása, állapota felől’

AD

Adja (majd) még alább [lejjebb v. olcsóbban] is. ‘megnyugtató kifejezése: a körülmények megváltozásával nem lesz valaki mindig ilyen gőgös, fölényes, követelődő, igényes’

Jobb adni, mint kapni. ‘jobb, ha az ember olyan helyzetben van, hogy másokon is tud segíteni, mint ha olyan szegény, hogy mások támogatására szorul’

Kétszer ad, (a)ki gyorsan ad. ‘a gyors segítség értékes csak igazán’

Majd adok én neki! ‘büntetéssel való fenyegetés kifejezése’

Mit nem adnék érte, (hogy)ha... ‘kívánság, óhaj kifejezése: nagyon szeretném’

Nem adok neki (valamennyi időt)...

‘kétértelmű kifejezése a szóban forgó témával – pl. élettartammal, intézkedés, cselekedet, terv eredményével stb. – kapcsolatban’

ADDIG

Nem addig van (ám) az! ‘figyelmeztetés kifejezése: nem lehet azt ilyen könnyen elintézni’

ADJONISTEN

Amilyen az adjonisten, olyan a fogadjisten. ‘úgy viselkednek velünk, ahogyan mi bánunk másokkal v. úgy viselkedünk másokkal, ahogyan mások bánunk velünk’

ADÓS

Adós, fizess! BIZ., TRÉF. ‘ha valaki valamit megígért, azt meg is kell tartania, még ha ennek kellemtelen következményei is lennének’

AGÁR

Hátrább az agarakkal! ‘figyelmeztetés, rendreutasítás kifejezése: szerényebben kell viselkedni, nem szabad annyira erőszakosnak v. követelőzőnek lenni’

AGY

Ne fúzd az agyam ezzel a hülyeséggel! SZLENG ‘hitetlenkedés, elutasítás kifejezése: ne próbáld meg velem ezt elhitetni!’

A, Á

ÁGY

Ki mint veti ágyát, úgy alussza álmát. ‘mindenki olyan eredményt várhat, amilyent munkájával kiérdemel, ahogyan a dolgait intézi’

AGYONÜT

Ha agyonütnek se(m)... ‘nyomatékosító tagadás kifejezése: semmiképpen se(m)’

Üsd agyon, de ne nagyon! BIZ., TRÉF. ‘felszólítás bírálatra: bíráld meg, de csak kíméletesen’

AJÁNDÉK

Ajándék lónak ne nézd a fogát! ‘az ajándékba kapott dolgot nem illik leszólni’

AJÁNL

Ajánlom magamat! RÉG., V. TRÉF. ‘távozáskor elköszönésként használt kifejezés: a viszontlátásra’

AJTÓ

Ajtó, ablak nyitva. BIZ. a) ‘sportban, különösen labdajátékokban, könnyű gól- vagy pontszerzési lehetőség jelzésére használt kifejezés’; b) ‘minden akadály elhárult, minden lehetőség adott (valaki v. valami számára)’

Aki hátul [utoljára v. utolsónak] marad, tegye [húzza] be az ajtót! NÉP. ‘felelősség elhárításának kifejezése: nem törődöm vele, mi történik az elkövetkezőkben’

Az tenné (csak [ám]) be az ajtót! BIZ. ‘valamely kedvezőtlen dolog bekövetkeztétől való félelem kifejezése: még csak az hiányozna!’

Nálatok nincs ajtó? BIZ. ‘méltatlan-

kodás kifejezése amiatt, hogy valaki nem csukta be az ajtót’

Ott az ajtó! BIZ. ‘felszólítás távozásra: menj(en) ki, tűnj(ön) el!’

Tedd be kívülről az ajtót! BIZ. ‘felszólítás távozásra: menj ki, tűnj el!’

AKADÁLY

Nagy akadály a szegénység. ‘nehéz a szegény embernek boldogulnia’

AKAR

Akarom mondani... ‘helyesbítés kifejezése: vagyis, helyesebben’

Ha akarja, ha nem. ‘szükségyszerűség kifejezése: szándékától, tetszésétől függetlenül’

AKARÁS

Nem akarásnak nyögés a vége. [Nem akarás, fejjvakarás.] NÉP. a) ‘a kelletlenül végzett munkának kevése a haszna’; b) ‘akkor mondják, ha valaki nem akar v. nem mer valamit határozottan megtagadni’

AKARAT

Az erős akarat diadalt arat. ‘kitarással mindent el lehet érni’

AKÁRKI

Akárki akármit (is) mond... ‘önálló, tényyszerű véleménynyilvánítás kifejezése: mások véleményétől függetlenül, azt figyelmen kívül hagyva’

Ő sem akárki! ‘elismerés kifejezése: az ő véleménye is fontos, őt is figyelembe kell venni’

AKÁRMI

Akármi legyek, ha... BIZ. ‘bizonyosság kifejezése, csak egyes szám első személyben: nyomatékosan kijelentem, biztos vagyok benne, hogy...’

Akármibe (fogadok), hogy... BIZ. 'bizonyosság kifejezése: fogadok, hogy..., biztos vagyok benne, hogy...'

(Ez) nem akármilyen! BIZ. 'elismerés kifejezése: nem lebecsülendő'

AKASZTÓFA

Száradjon az akasztófán! NÉP. 'olyan gazember, hogy szigorú büntetést érdemel'

AKTA

Az akta le van zárva. 'a cselekvés értelmetlenségének, hiábavalóságának kifejezése: nincs mit tenni, a szóban forgó ügy befejeződött, lezárult'

ALAGÚT

Már látni az alagút végét. 'reménykedés kifejezése: a helyzet kezd biztatónak válni, lehet, hogy a megpróbáltatásoknak vége lesz'

Még nem látni az alagút végét. 'reménytelenség kifejezése: a helyzet nem javul, egyelőre nem valószínű, hogy a megpróbáltatásoknak vége lesz'

ALÁÍR

Ezt nem írom alá. 'elutasítás, tiltakozás kifejezése: nem értek ezzel egyet'

ALAK

Micsoda [szép kis] alak! BIZ. 'megvetés, felháborodás kifejezése valakinek a jellemével v. viselkedésével kapcsolatban'

ALAPLAP

Nem egy ötszáz alaplap! SZLENG 'lekicsinylés kifejezése: buta, ostoba személy'

ALÁSZOLGÁJA

(Na) akkor alászolgája! BIZ., TRÉF. 'a

további vita udvariatlan elvágására: akkor hát végeztünk, nincs több mondanivalóm, elmehet'

ÁLDÁS

Áldás, békesség! NÉP. 'főleg reformátusok körében használatos köszönés'

Áldásom rá [rád v. rátok v. rájuk]! 'egyetértés v. beletörődés kifejezése: nem kívánok beleszólni valaki(k) dolgába, cselekedhet(nek) tetszés szerint'

Felülről jön az áldás. [Minden áldás felülről jön.] TRÉF. 'annak mondják tréfás megjegyzésként, akinek a fejére esik valami v. akire felülről rádől, ráfolyik, rácspeppen valami (pl. galambpiszok)'

ÁLDÓ

(Hű) az áldóját! NÉP. 'indulatot, elégedetlenséget kifejező felkiáltás'

ALFA

Lemegyek alfába, ha... SZLENG 'bizonyosság kifejezése, csak egyes szám első személyben: biztos vagyok benne, hogy valami nem történik meg'

ALKALOM

Alkalom szüli a tolvajt. 'ha kedvező az alkalom, még az is tolvajjá válhat, aki egyébként nem lopna'

Ha az alkalom úgy hozza. 'lehetőség, valószínűség kifejezése: ha lehetőség adódik valamire'

ALKOHOL

Az alkohol öl, butít és nyomorba dönt. 'a mértéktelen ivás elszegényít és tönkreteszi egészségünket, emberi kapcsolatainkat'

A, Á

ALKU

Áll az alku! ‘megállapodás, egyezés létrejöttének jelzése’

ÁLL¹

Ha állon váglak, otthon anyád személyi igazolvánnyal sem enged be. SZLENG, TRÉF. ‘fizikai erő fitogtatásának kifejezése: a felismerhetetlenségig elverlek’

ÁLL²

Állok elébe! ‘bátorság, magabiztosság kifejezése: személytől, feladattól, konfliktushelyzettől stb. nem ijedek meg, vállalom a nehézségeket’

(Most) itt állok [állunk] megfürödve! BIZ., TRÉF. ‘tanácsstalanság, reménytelenség kifejezése kudarc, csalódás után’

Még neki áll feljebb! ‘felháborodás kifejezése indokolatlan szemrehányás, sértettség miatt: még ő méltatlankodik, ő hibáztat mást, holott ő a hibás’

Sehogy sem áll rajta! ‘bírálat kifejezése: nem illik hozzá valamilyen öltözék, nem tudja tetszetős módon viselni’

ALLAH

Allah növecsse meg [növecsse nagyra] a szakálladat! BIZ., TRÉF. ‘tréfás köszönet, jókívánság’

ÁLLAM

Az állam én vagyok. ‘a vezetők teljhatalmának közhelyszerű kifejezése’

ÁLLATSÁG

Ezt az állatságot! SZLENG ‘hitetlenkedés, elutasítás kifejezése: nem hiszem, nem tudom elfogadni’

ALMA

A piros alma is gyakran [lehet]

férges. NÉP. ‘a szép külső gyakran hitvány belsőt takar’

Alma az egész! SZLENG ‘nyomatékos elutasítás, tagadás kifejezése: semmi, nem, nincs, vége, nem lehetséges’

Az alma nem esik messze a fájától. [Nem esik messze az alma a fájától.] ‘a gyermek általában szülei természetét, tulajdonságait örökli’

ÁLMODIK

Arról ne is álmodj! [Ne is álmodj róla!] ‘leintés, lebeszélés, elutasítás kifejezése: ne is gondoldj rá, mert lehetetlen!’

ÁLOM

(Még) álomban se jöjjön elő! ‘kellemetlenség kifejezése: még rágondolni is rossz’

Ne vidd [vigye] el az álmat! ‘vendég marasztalásának kifejezése: maradj(on) egy kicsit!’

ALSÓNEMŰ

Olyan, mint az alsónemű, csak nem olyan kitartó. SZLENG ‘a másik fél (tétovázó, bizonytalan személy) lekicsinylése, megszólalása’

ALSZIK

Majd alszunk [RÉG. eleget alhatunk], ha meghalunk! NÉP. a) ‘virrasztásra való felszólítás kifejezése: ráérünk még lefeküdni!’; b) ‘biztatás kifejezése: ne lustálkodjunk, lássunk munkához!’

AMERIKA

Amerikából jöttem, mesterségem címere... ‘gyermekjáték monológja, mellyel a játész bemutatja valamely foglalkozás jellemző mozdulatait, s megnevezi e fog-

latatosság nevének kezdőbetűit, a többieknek pedig ebből kell kitalálniuk, hogy mire gondolt'

Ez nem Amerika! BIZ. 'enyhe megrovás, leintés kifejezése: tévedés azt hinni, hogy itt minden lehetséges'

AMONDÓ

Amondó vagyok [volnék], hogy...
'vélemény kifejezésének szerényebb bevezetése'

ANDERSEN

Andersen meghalt (, mese nincs).
BIZ. 'leintés kifejezése: nincs értelve a mellébeszélésnek, beszéljünk a lényegről, a tényekről'

ÁNGY

(Az) ángyod térde (kalácsa)! NÉP.
'indulatos v. fölényes beszédben türelmetlen, néha durva leintés, elutasítás, ellenzés, tagadás kifejezése: nem igaz, szó sincs róla v. szó sem lehet róla!'

Ángyomnak mondom, hogy menyem is értsen belőle. [Ángyomnak szólok, hogy menyem is megértse.] NÉP. 'úgy figyelmeztetek v. dorgálok valakit, hogy máshoz intézem a neki szánt szavakat'

ANGYAL

Angyal repül [száll] (el) a ház fölött [fölöttünk v. a szobában v. a szobán keresztül]. 'akkor mondják, ha véletlenül mindenki egyszerre hallgat el a társaságban és kínos csend lesz'

Angyal szőljon belőled! 'óhajtás kifejezése: bárcsak igazad lenne, úgy történne, ahogy mondd!'

Angyal vagy! 'köszönet v. dicséret kifejezése'

Az angyalát! 'nyomatékosító felkiáltás érzelm (pl. meglepetés, bosszúság stb.) kifejezésére'

Maga egy angyal! 'köszönet v. dicséret kifejezése'

ANYA

A te anyád! SZLENG, DURVA 'visszavágás sértésre'

Anyám, borogass! [Anyám, add el a házat!] SZLENG 'megdöbbenés kifejezése'

Anyám, én nem ilyen lovat akartam! TRÉF. 'kudarc, csalódás kifejezése: nem ez volt az elképzelés, a cél'

Az anyád [az anyja] keservét! BIZ. 'bosszankodó, szitkozódó felkiáltás'

Az anyád [az anyja] kínja [kínját]!
BIZ. 'elutasítás, rendreutasítás, tagadás szitkozódó kifejezése'

Az anyja! 'felfokozott érzelmi állapot – csodálkozás, bosszankodás stb. – kifejezése'

Az anyja köcsögít! SZLENG a) 'csodálat, elégedettség, tetszés kifejezése'; b) 'meglepetés kifejezése'; c) 'düh kifejezése'

Az anyját neki! 'felfokozott érzelmi állapot – csodálkozás, bosszankodás stb. – kifejezése'

Maradtál volna az anyád hasában! [Maradt volna az anyja hasában!] BIZ. 'szidás, sértés kifejezése'

Menj az anyád kínjába! [Menjen az anyja kínjába!] BIZ. 'elutasítás, tagadás, düh kifejezésére szolgáló felkiáltás'

Mi az anyja kínját akar? 'értetlenkedés kifejezése partnerünk viselkedése, szándéka miatt'

A, Á

Nézd meg az anyját, vedd el a lányát! 'a nőstülő fiatalember gondoljon arra, hogy a lány az anyja természetét szokta örökölni'

ANNYI

(Na) annak [ennek] annyi! BIZ. a) 'lemondó kifejezés dologról, eseményről, tárgyról szólva: vége van, nem sikerült, tönkrement'; b) 'lemondó kifejezés személyről szólva: anyagilag v. fizikailag tönkrement, halálos beteg'

Nincs annyi, ami [hogy] el ne fogyna. 'minden pénzt el lehet pazarolni, költeni'

ANYUKA

Sírjon a te anyukád [az ő anyukájá]! SZLENG 'felelősség elhárítása: legyen a tied v. az övé a felelősség!'

APA

Amilyen az apja, olyan a fia. NÉP. 'a fiúgyermek az apja nyomdokain szokott járni'

Apád-anyád idejőjjön! BIZ., TRÉF. 'pénz átvételekor annak kifejezése, hogy szeretnénk még több pénzt kapni'

(Az) apád [az apám] se látott ilyet [olyat]! NÉP. a) 'hitetlenkedés kifejezése: még soha nem láttam ehhez hasonlót'; b) 'megütközés, felháborodás kifejezése: hallatlan, hihetetlen'

Apám is élne, ha meg nem halt volna. BIZ., TRÉF. 'lehetetlen, értelmetlen dolgokat kérő ember visszautasítása'

Az apád [az apja] keservét [kínja v. kínját]! BIZ. 'bosszankodó, szitkozódó felkiáltás'

Ilyet még az apád [az apám] se

látott! NÉP. a) 'hitetlenkedés kifejezése: még soha nem láttam ehhez hasonlót'; b) 'megütközés, felháborodás kifejezése: hallatlan, hihetetlen'

Ne tanítsd apádat gyereket csinálni! BIZ. 'elutasítás, rendreutasítás kifejezése: ne oktasd a tapasztaltabbat!'

Nem volt apád üveges! BIZ., TRÉF. 'méltatlankodás kifejezése amiat, hogy valaki előttünk áll, és nem látunk tőle'

Üsd-vágd, nem apád! 'biztatás kifejezése: nem kell a veréssel v. a bírálattal kímélni az illetőt'

APÁCA

A kóbor apácák megtévesztésére. SZLENG, TRÉF. 'álcaként, leplezés, megtévesztés céljából'

APELLÁTA

Nincs apelláta! 'elutasítás kifejezése: nincs semmiféle kifogás, kibúvó'

ARABUS

Aki nem tud arabusul, ne beszéljen arabusul. GÚNY. 'nem jó olyasmivel hancegni, amihez nem ért az ember'

ARANY

Hallgatni arany (, beszélni ezüst). 'sokszor hasznosabb, bölcsőbb hallgatni, mint beszélni'

Ki korán kel, aranyat lel. 'a szorgalmas munkának megvan az eredménye'

Nem mind arany, ami fénylik. 'nem minden értékes, ami annak látszik'

ARANYGYŰRŰ

Ettől (ugyan) nem esik le az aranygyűrű az ujjáról. 'enyhe szemre-

hányás kifejezése: nem méltóságán v. rangján aluli, ha elvégzi ezt a munkát'

ARANYTÁLCA

Ha aranytalcán kínálnák [hoznák], akkor sem kellene (neki) [akkor sem fogadná el]. 'elutasítás kifejezése: semmiképpen nem kell'

ARAT

Ott is arat, ahol nem vetett. RÉG. a) 'mások munkájának az eredményén élősködik'; b) 'lopásból él'

ARC

Ez nem is arc, hanem kudarc. SZLENG, ROSSZALLÓ 'ronda arcú ember jellemzése'

ÁRGYÉLUS

Az árgyélusát! NÉP. 'indulat, elégedetlenség enyhe szitokszerű kifejezése'

ÁRNYÉK

Árnyékaért becsülik [becsüljük] a vén fát. 'az idősebb embereket elsősorban tapasztalatukért becsüljük'

Senki sem lépheti át [képes átlépni] a saját árnyékát. 'senki sem tagadhatja meg a múltját'

ÁRU

A legolcsóbb áru mindig a legdrágább. 'a nagyon olcsó ár mindig silány minőséget takar'

ÁRVAHÁZ

Kevés (vagy), mint árvaházban a szülői értekezlet. SZLENG, TRÉF. 'le-kicsinylés, lenézés kifejezése: nem ért(esz) hozzá, gyenge (vagy), nem (vagy) elég jó'

ASSZONY

Az asszony ingatag. 'a nők természetű az ingatagság'

(A dió törve,) az asszony verve jó.

RÉG. 'a férj csak veréssel teheti engedelmessé a feleségét'

Én is voltam valaha szép asszonynak kocsisa. NÉP. 'én is éltem valamikor vidám, szép időköt, nekem is voltak valaha sikereim a nőknél'

Keresd az asszonyt! 'figyelmeztetés kifejezése: a tettek háttérben általában egy nő áll'

Könnyebb az asszonyt táncba vinni, mint ráncba szedni. RÉG. 'könnyebben kaphatók a nők a szórakozásra, mint a fegyelmeztetett életre'

Mit is mondott a kabai asszony? – „Igyunk egyet, komámasszony!”

NÉP., TRÉF. 'társaságban tréfás felszólítás kifejezése ivásra: igyunk már egyet!'

Szép asszonynak szép a lánya. 'a szépséget az anyjától szokta örökölni a lány'

ASSZONYKÉZ

Asszonykéz van a dologban. 'feltételezés kifejezése: valószínűleg női beavatkozás eredménye, hogy így alakult a helyzet'

ASZTAL

Az asztal körül kergették (kisgyerek korában), ha... GÜNY. 'méltatlankodás kifejezése: ő sem volt olyan jó módú, előkelő, hogy szégyellnie kellene, ha (olyasmire kényszerül, amit most méltóságán alulinak tart)'

(Ez) nem az én asztalom. [(Ez) nem az ő asztala.] 'elutasítás, illetéktenség kifejezése: (ebben) nem én vagyok v. ő az illetékes, nem rám v. rá tartozik a dolog'

ÁTLÁTSZÓ

Nem vagy átlátszó! BIZ. 'méltatlan-

A, Á

kodás kifejezése amiatt, hogy valaki elénk áll, valaki miatt nem látunk'

ÁTVESZ

Ezt vegyük át még egyszer! SZLENG, TRÉF. 'kérés az elhangzottak megismétlésére, mert nem (jól) hallottuk v. nem értettük meg'

ATYA

Atya világ! 'megdöbbenés, meglepetés kifejezése'

Teremtő (szent) Atyám! 'megdöbbenés, csodálkozás, ijedség, félelem, fájdalom kifejezése'

ATYAÚRISTEN

Az (t a szentséges) atyaúristenit!

BIZ. 'indulatos felkiáltás elégedetlenség kifejezésére'

AUTÓ

Nekem dudálsz, kis autó? SZLENG 'lenéző, méltatlankodó kérdés-ként: hozzám beszélsz?'

AZÉRT

Csak azért is [sem]! 'tiltó v. parancsoló mondatokra válaszolva, heves ellenkezés, dac kifejezése: most már aztán annál inkább, akár tetszik, akár nem'

AZTÁN

(Na) és aztán? 'közömbösség, nemtörődömség kifejezése: mit törődöm én azzal?, nem érdekel!'